

Інноваційна
школа

УДК 37.013.43:
37.011.3-051

**Олена
ПІЩИК**
Старший
майстер ДІПНЗ
«Чернігівський центр
професійно-
технічної освіти»,
викладач спеціаліст
вищої категорії,
звання «викладач-
методист»

Директор школи, ліцею, гімназій № 1-2 2017

КОМУНІКАТИВНА КУЛЬТУРА ЯК КОМПОНЕНТ ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ВИКЛАДАЧА

У статті розкрито складові й показники комунікативної культури викладача як головного аспекту педагогічного спілкування.

Ключові слова: комунікативна культура, педагогічна культура, спілкування, педагогічна комунікація, педагогічне спілкування, комунікативна культура педагога.

Актуальність теми дослідження. На сучасному етапі розвитку освіти в Україні актуальною є проблема формування фахової комунікативної культури педагога, оскільки розв'язання професійних завдань повністю знаходиться в площині комунікації й реалізується шляхом комунікативної взаємодії. Відповідно

зростає рівень вимог до комунікативної культури як основного фактора, що забезпечує викладачу високий професійний рівень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проблема спілкування і культури педагогічної комунікації залишається предметом наукових досліджень О. Абдуліної, І. Бега, О. Єлканової, В. Кан-Каліка, Н. Кузьминої, В. Москальця, Т. Ольховецької, Л. Савенкової тощо. Зокрема, у працях І. Вегерчука, Л. Орбан-

Лембрик, Ю. Подгурецького розкривається структура та показники комунікативної культури вчителя. Дослідники Т. Ольховецька та С. Ольховецький розглядають комунікативні уміння як основу системи формування фахової комунікативної культури вчителя. Як бачимо, проблема комунікативної культури у психолого-педагогічній літературі розглядається у різних аспектах.

Виявленню педагогічної культури викладача в стосунках із людьми присвячені праці І. Зязюна. У своїх працях автор розкриває поняття «педагогічна культура», принципи спілкування на гуманістичних засадах, висвітлює вимоги до підготовки викладача, щодо спілкування з учнями [4].

Значимий вклад в розробку проблеми взаємодій викладачів на професійному рівні зроблено психологом Т. Яценко. Вона неодноразово підкреслювала, що «наявність захисної системи у вчителя конструктивно від-

бувається у професійно-педагогічній взаємодії з колегами» [10].

Безумовно, розвиток аспектів комунікативної культури не може йти ізольовано. У сукупності вони припускають роботу з розвитку особистості педагога в цілому, а зокрема, розвиток у нього ряду психічних якостей, мови, особливостей мислення, специфічних соціальних установок і комунікативних умінь. Мова йде про ті психічні якості, що необхідні для спілкування, яке приносить суб'єктивне задоволення від участі в ньому, а також для ефективної реалізації педагогічної діяльності.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку суспільства є необхідність в моральному його удосконаленні. Відповідно до цього важливо ставити вимоги перед професійними якостями викладачів. Вони мають бути професійно компетентними у процесі педагогічної діяльності. Важливим у цьому процесі є спілкування: з учнями, батьками, колегами, тому важливо, щоб у педагога була сформована комунікативна культура. Від того наскільки сформована культура спілкування, настільки буде успішним педагогічний процес. Отже, комунікативна взаємодія пронизує всі види професійної діяльності.

Комунікативна культура викладача містить у собі поряд із рядом психічних властивостей визначені особливості мислення: відкритість, гнучкість, нестандартність асоціативного ряду, розвиненість внутрішнього плану дій. Як показують останні дослідження, ці властивості мислення визначають уміння бачити і ставити проблеми, що вкрай важливо для розвитку творчого підходу педагога до комунікативних процесів і до своєї фахової діяльності в цілому.

На думку О. Леонтєва, спілкування можна визначити як систему цілеспрям-

ованих і мотивованих процесів, які забезпечують взаємодію людей в колективній діяльності, реалізують суспільні і особистісні психологічні відносини і використовують специфічні засоби, перш за все – мову [6].

Найважливішим компонентом комунікативної культури викладача є вільне володіння мовою. Воно припускає: наявність великого запасу слів, образність, точне сприйняття усного слова і точну передачу ідей співрозмовника своїми словами. Комунікативна культура припускає сформованість у педагога визначених соціальних установок. Необхідно, щоб викладач ставився до колег, до співрозмовників, не тільки як до засобу рішення професійних завдань або досягнення власного добробуту, але і бачив в інших партнерах по взаємодії, співбесідника і поважав його гідність.

Особливою характеристикою спілкування як складової педагогічної діяльності є те, що через спілкування педагог будує свої відносини з іншими людьми. Спілкування виступає як умова пізнання людьми дійсності, формування у них емоційного відгуку на цю дійсність і поведінки, яка базується на цьому пізнанні. Дослідження показали, що від 50% до 90% робочого часу педагога всіх рівнів витрачають на різні види спілкування.

Розглядаючи спілкування як діяльність, І. Старшиніна зауважує наступне: *«розуміння спілкування як діяльності передбачає розгляд його як духовного й матеріального процесу, оскільки контакт між людьми передбачає не тільки їх психічну активність, але й об'єктивацію інформації, що передається в тій чи іншій системі знаків»*. Діяльнісний підхід, як зазначає І. Старшиніна, дозволяє виокремити у спілкуванні те спільне, що притаманне усякій людсь-

кій діяльності: предмет, цілі, засоби, результати. В якості предмета спілкування, на думку вченої, виступають одне для одного самі суб'єкти спілкування, а не спільна їх діяльність, яка, визначає зміст процесу спілкування [12].

Викладач із достатньо розвиненою комунікативною культурою повинен творчо ставитися до тих різноманітних ситуацій професійного та емоційного спілкування, з якими він зустрічається у процесі професійної діяльності. У багатьох є такий досвід: вони говорять, а їх не слухають. Ми втрачаємо здатність слухати. Спілкуючись, приблизно 60% часу ми слухаємо, але ми не дуже хороші слухачі. Ми пам'ятаємо тільки 25% того, що чуємо. Те, що ми втрачаємо здатність до спілкування – серйозна проблема. Тому що спілкування та вміння слухати – наш ключ до розуміння [15]. Нам завжди хочеться говорити з тактовними, розуміючими людьми, відчувати їх увагу та чути добрі слова. Це робить спілкування приємним і комфортним, а називається така поведінка комунікативною культурою.

На сьогодні існує безліч визначень комунікативної культури: від дуже простих («комунікативна культура – це вміння слухати й розуміти почуте» [13]) до надто складних («комунікативна культура – це інтеріоризовані патерни рапортних взаємодій на вербальному й невербальному рівнях репрезентації особистісних потреб» [13]). Так, фахівець у сфері педагогіки О. Корніяка відзначає, що «...у сучасній літературі комунікативна культура розглядається як морально зорієнтований засіб комунікації, що забезпечує афективно-інформаційний обмін між людьми, опосередковує їхню взаємодію та взаємовплив, уможливорює міжособистісне сприймання та взаєморозуміння (перцепцію); це більш-менш довершена го-

товність, спроможність особистості до спілкування з оточенням» [5]. Український філософ С. Сарновська означає зміст поняття «комунікативна культура» як «...специфічний прояв соціальної культури, що характеризується «людським виміром» суспільних і міжсуб'єктних відносин і переслідує мету взаємозбагачення індивідів засобами інформаційного обміну, взаємотрансляції знань, розповсюдження позитивного життєвого досвіду спільного існування» [14].

У дослідженнях вченої М. Рудь комунікативна культура представлена як: здатність до узгодження й співвіднесення своїх дій з іншими, прийняття й сприйнятливості іншого, підбору й пред'явлення аргументів, висування альтернативних пояснень, обговоренню проблеми, розуміння й поваги думок інших і на основі цього до регулювання відносин для створення спільності комунікантів у досягненні єдиної мети діяльності. Дослідниця впевнена в тому, що комунікативну культуру можна представити як складову професійної культури, що характеризується особистісною й професійною цінністю, спрямованістю на іншого суб'єкта комунікативного процесу [11].

Комунікативна культура педагога розглядається як компонент його педагогічної культури, як особистісний компонент професійної майстерності. Готовність дотримуватися норм і принципів комунікативної культури проявляється в умінні викладача вирішувати комплекс педагогічних проблем; у створенні нормативів поведінки в учнівському і педагогічному колективах; у готовності до співробітництва зі студентами і їхніми батьками, колегами; в емоційній контактності, яка проявляється в чуйності, в співпереживанні; у високому рівні емоційної стабіль-

ності; педагогічній толерантності в різних конфліктних ситуаціях.

Але щодня вступаючи в розмови, ми швидше ігноруємо культуру поведінки та спілкування, ніж проявляємо її. Адже вона вимагає від нас стриманості і делікатності, вдумливого ставлення до того, що і як сказати. Проте, володіння цим мистецтвом зробить будь-яку людину популярною, а то, що вона скаже, проникне в серця і душі слухачів і його промова завжди досягне своєї мети.

Професійне педагогічне спілкування передбачає високу його культуру, яке засвідчує вміння педагога реалізовувати свої можливості у спілкуванні з іншими людьми, здатність сприймати, розуміти, засвоювати, передавати зміст думок, почуттів, прагнень у процесі навчання і виховання.

Педагогічне спілкування є явищем поліфункціональним, яке забезпечує обмін інформацією, співпереживання, пізнання особистості, самоутвердження, продуктивну організацію взаємодії. Обмін інформацією і ставленням співбесідників один до одного характеризує комунікативний аспект спілкування, пізнання особистості й самоутвердження – перцептивний, а організація взаємодії – інтерактивний. Педагогічне спілкування допомагає педагогу організувати взаємодію на уроці та поза ним як цілісний процес. Не обмежуючись лише інформаційною функцією, воно створює умови для обміну ставленнями, переживаннями, допомагає самоутвердженню учня в колективі, забезпечує співробітництво і співтворчість.

Відповідно, педагогічна культура передбачає правильне вживання мови, і підстроювання спілкування під ситуацію, в якій воно відбувається. А ще – це така поведінка, що буде кращою для розмови.

Якщо ви правильно і зрозуміло говорите, будете свою промову так, щоб вона була доречною і приємною для співрозмовника — відповідно, у вас розвинена комунікативна культура і під час спілкування ви вмієте підбирати самі відповідні способи взаємодії з учнем, колегою або керівником. Звичайно, таке вміння не з'являється раптом, просто так. Формування комунікативної культури та її розвиток відбувається тоді, коли ви багато і часто спілкуєтеся, вчитеся стежити за собою та за реакцією своїх партнерів, покращуєте свою поведінку.

Дослідження в області педагогічного менеджменту показали, що від **50%** до **90%** робочого часу педагоги всіх рівнів витрачають на різні види спілкування [7].

Слід зазначити, що педагогічне спілкування здійснюється в конкретній соціокультурній ситуації і тому культура комунікації, буде залежати від прийнятих в суспільстві культурних і моральних цінностей. Сутність педагогічної комунікації представлена як система різних зв'язків, взаємодії педагога з учасниками навчального процесу та реалізованих за допомогою вербальних, невербальних і письмових засобів [16].

На частку вербальної комунікації (слова, мова) припадає основна частина професійно значущого навантаження. Чималу значимість має використання письмово-зорового каналу зв'язку для спілкування учасників мовного акту, розосереджених в часі або просторі (особливо це проявляється при дистанційному навчанні).

Сприйняття і розуміння мови педагога учнями пов'язані з процесом навчального слухання, на яке, за підрахунками вчених, припадає приблизно **25-50%** навчального часу. Тому якість засвоєння навчального матеріалу зале-

жить від досконалості мови педагога. Учні дуже чуттєві до мовних особливостей вчителя. Важливо щоб у вас в тексті були образи. Робити об'ємні образи такими, щоб учні їх бачили. Інакше це називається малювати в свідомості слухачів. Ви описуєте матеріал в деталях так, що учні починають на власні очі це бачити, так ніби бачать кіно. І разом з цим приходять розуміння, і це викликає емоції та реакцію. А вчитель домагається поставленої мети уроку.

Щоб грамотно спілкуватися, необхідно знати основні компоненти комунікативної ситуації, а також основні закони спілкування, які визначають його комунікативні та етичні норми. Комунікація стає важливим аспектом культури, як і культура — важливою умовою реалізації комунікації.

Філоненко М. пропонує **список навичок, що складають комунікативну культуру спілкування педагога** [17]:

- висловлювати свої ідеї ясно;
- вести спілкування коректно, відповідно до етичних норм;
- розуміти момент, коли комунікація зручна;
- чітко усвідомлювати мету своїх комунікацій;
- вибирати найбільш підходящий і ефективний спосіб для комунікації;
- демонструвати довіру до співрозмовника;
- визначати і нейтралізувати моменти незрозуміння;
- здатність запобігати або грамотно вирішувати конфлікти;
- бути відкритим до сприйняття чужої точки зору;
- слухати уважно.

Однак ефективність педагогічної взаємодії залежить і від того, наскільки педагог володіє невербальною комунікацією (жести, міміка, інтонація).

Адже австралієць Аллан Піз стверджує, що *словами* передається **7%** інформації; *голосом, інтонацією* — **38%**, а *мімікою, жестами та позою* — **55%**. Тому важливо не тільки що говориш, а й як ти це робиш [9].

Так, вміння користуватися словом, емоційно висловлювати свої думки – важлива сторона комунікації. Але для викладача є не менш значущою і інша сторона – вміння слухати. Відомо, що кращий співрозмовник – не той, хто вміє добре говорити, а той, хто вміє добре слухати. Ця функція спілкування дозволяє педагогу не тільки розуміти учня, а й відчувати його стан, настрої, ставлення до навчального процесу в цілому. Відповідно успішний діалог нерозривно пов'язаний з ефективною комунікацією. Викладач повинен стежити, щоб його слова «не розходилися» з жестами. А. Макаренко вважав, що педагогом-майстром учитель може стати лише тоді, коли навчиться вимовляти навіть найпростіші слова і фрази з 15-20 інтонаційними відтінками.

Педагогічна діяльність передбачає спілкування постійне і тривале. Тому педагоги з нерозвинутою комунікабельністю швидко втомлюються, дратуються і не відчують задоволення від своєї діяльності в цілому. У комунікативній культурі педагога проявляється рівень його моральної вихованості. Перш за все, вихованці цінують його за вміння бути ввічливим, коректним, добрим, щадити самолюбство дітей, співчувати їм, бути щирим, незлопам'ятним.

Невербальна поведінка педагога пов'язана з його психічним станом та служить засобом його вираження. Уміння виступати перед аудиторією – це не тільки володіння своїм голосом. Це ще й уміння триматися, рухатися під час виступу. Отже, потрібно контролювати не тільки голос, але і, і міміку, жести.

А також і напрямок свого погляду, тобто те, куди ми, виступаючи, дивимось.

Знову ж, знання мови жестів допомагає подолати комунікативні бар'єри не тільки на уроці, але і на батьківських зборах, під час виступу на педраді, просто в особистому спілкуванні з людьми. Особлива роль в передачі інформації відводиться міміці – рухам м'язів обличчя. Міміка висловлює стан душі, відносини. Вілсон Глен стверджує, що якщо особа говорить нерухомо – то **втрачається до 10-15% інформації**. Учні дуже чуйно реагують на зміни виразу обличчя своїх співрозмовників. Учні говорять про педагога: «Вона нас любить», або «Вона нас не любить». На питання: «Чому ви так думаєте?» Можна почути відповідь: «Так видно ж по обличчю».

За результатами опитувань, емоційним вчителям з багатою мімікою діти схильні довіряти більше, вважаючи їх справжніми, ніж їх стриманим на посмішки колегам. Життя зіштовхує нас з різними людьми. І дуже рідко дарує тих, в спілкуванні з якими бар'єри не виникають. Тому слід бути поблажливими до проявів некоммунікабельності та вміти робити спілкування безконфліктним.

Для цього необхідно дотримуватися основ комунікативної культури та посміхатися — це допомагає спілкуватися:

- Поважати співрозмовника, яким би він не був.

- Намагатися зрозуміти, чим викликана поведінка людини, яка нам неприємна.

- Мати почуття власної гідності.

- Вміти контролювати себе в спілкуванні.

- Так побудувати свою поведінку, щоб зменшити або усунути бар'єр.

- Посміхайтесь.

І посмішка, здавалося б, така проста та банальна річ, але дуже потужна

зброя при спілкуванні. Доведено, що якщо викладач заходить з посмішкою в аудиторію, то продуктивність уроку збільшується на **30%** [16]. Досвід, проведений психологами, визначив, що люди наслідують вираз обличчя та виробляють відповіді, відповідні висловлюваним емоціям. Ствердження «Посміхайся, і тобі посміхнеться весь світ» в кінці кінців, виявилось справжньою правдою. Протилежне, що свідчить: «Плакати доведеться тобі одному», можливо, і не зовсім вірно, якщо плакати ви будете не дуже довго, проте море сліз рано чи пізно може зробити вас небажаним для інших.

Дослідження педагогічної і психологічної літератури виявило, що велика частина робочого дня педагога (**66,2%**) протікає в напруженій обстановці, причому найбільш напруженими є ситуації спілкування вчителя з учнями (позиція Р. Макаревича), тому зараз представляється найбільш значущою **проблема розвитку комунікативної компетентності як професійної цінності сучасного педагога**.

Психологічні навантаження призводять до розвитку у вчителів професійного стресу. Науково-дослідним центром інтегрально-синергетичної психотерапії, директором якого є А. Осницький, було проведено дослідження емоційного здоров'я вчителів. Результати невтішні: емоційно здоровими виявилися вчителі зі стажем до п'яти років, у всіх вчителів з великим стажем виявлено особистісні, емоційні проблеми [1].

Професійний обов'язок зобов'язує вчителя приймати зважені рішення, долати дратівливість, відчай. Часто повторювані несприятливі емоційні стани призводять до закріплення негативних особистісних якостей педагога: дратівливості, тривожності, песимізму, що,

в свою чергу, негативно впливає на здоров'я, на комунікативну культуру і, як наслідок, на весь навчально-виховний процес.

Проблема повинна вирішуватися як в особистісному, так і в соціальному планах. Щоб уникнути особистісних проблем, викладачу **необхідно дотримуватися деяких порад:**

1. Мати установку, усвідомлення потреби в саморозвитку.
2. Бути якщо не психологом, то хоча б хорошим діагностом.
3. Вчитися жити в ролі вчителя.
4. Знати основи психопатології
5. Знати і застосовувати прийоми комунікації.

«Пізнавши самого себе, ніхто не залишиться тим, хто він є», – сказав Томас Манн. Таким чином, комунікативна культура педагога – один з найважливіших компонентів професійно-педагогічної культури. Необхідність її формування зумовлена тим, що викладач постійно включений в процес спілкування з учнями, їх батьками, колегами.

Професія зобов'язує педагога бути комунікативно грамотним і пам'ятати, що не тільки він *«будує свій власний світ, а й <...> інші будують його. Ви щасливі, коли Вас розуміють. Не забувайте, що і інші мають право на це».*

Отже, основи основ для комунікативної культури це:

- грамотна побудова фраз і доступна мова.
- дотримання адекватного тону бесіди.
- психоемоційна саморегуляція.

Використання простих слів, висловлюйте свої думки ясно та конкретно, зрозуміло для ваших співрозмовників. Але не знижуйте при цьому свій рівень: говоріть грамотно, не порушуйте правила мови.

Слідкуйте за своїм настроєм та поведінкою, контролюйте себе, свої жес-

ти і міміку. Вчіться розслаблятися в розмові, не дозволяючи грубості, різкості, імпульсивності зруйнувати її рівний плін та шанобливе ставлення один до одного.

Грамотне користування мовою та вміння гідно поводитися в будь-яких ситуаціях і обставинах – зразок комунікативної культури педагога, найвищий її рівень. Для цього треба вміти подати себе та застосовувати правила етикету в залежності від типу спілкування.

Пам'ятайте, що лише почавши розмову та не встигнувши сказати і пари фраз, ви вже створюєте про себе перше враження – найсильніше, як ви знаєте. І зробити його вдруге вже неможливо. Слід звернути увагу на поняття педагогічне спілкування, оскільки структура комунікативної культури включає в себе і психологічну здатність особистості до комунікації.

ВИСНОВКИ. Отже комунікативна культура викладача – це знання різних альтернатив, тих чи інших форм поведінки для комунікації, тоді як здатність – це вибір однієї із запропонованих альтернатив або форм поведінки, найбільш адекватної для даної конкретної ситуації спілкування у цей момент часу, а також реалізація її на практиці. Критерієм розвитку цих складових є ефективність процесу комунікації. Проте для того, щоб педагог міг вибрати одну з альтернатив, яка приведе його до успішності процесу комунікації, він повинен мати вибір. І тут ми знову повертаємось до важливості спілкування в цілісному розвитку комунікативної культури.

Таким чином, різні види спілкування, як і різні рівні комунікативної здатності, є необхідними складовими розвитку такого інтегративного явища, як комунікативна культура педагога.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ

ДЖЕРЕЛ

1. Актуальні проблеми психології: Проблеми психології творчості: Збірник наукових праць / За ред. В.О. Моляко. – Т.12. – Вип.5. – Ч.І. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. – 288 с.
2. Вегерчук И.Э. Социально-перцептивная компетентность в профессиональном общении – М., 1999. – 408 с.
3. Грейліх О. Комуникативна культура як компонент педагогічної культури викладача вищого навчального закладу [Електронний ресурс] // Ваш психолог. Крайший помічник у області психології. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://vash-psiholog.info/lengvist/22802-komunikativna-kultura-yak-komponent-pedagogichno%D1%97-kulturi-vikladacha-vishhogo-navchalnogo-zakladu.html>.
4. Зязюн І.А. Педагогічна майстерність / І.А. Зязюн, І.Ф.Крамущенко, І.Ф. Кривонос – К.: Вища школа, 1997. – 349 с., іл.
5. Корніяка О.М. Психологія комуникативної культури школяра: Моно-

- графія. – К.: Міленіум, 2006. – 336 с.
6. Леонтьев А.А. Психология общения: Учебное пособие для студентов-психологов] – Тарту: Тартуский гос. ун-т, 1974. – 220 с .
7. Менеджмент персоналу: Навч. посіб. / В. М. Данюк та ін.; За заг. ред. В. М. Данюка. – К.: КНЕУ, 2004. – 398 с.
8. Орбан-Лембрик Л.Е. Психологія професійної комунікації – Чернівці. Книги – ХХІ. — 2010. — 527 с.
9. Пиз Аллан. Язык жестов: Что могут рассказать о характере и мыслях человек и его жесты. – Воронеж, 1992.
10. Подгурецкий Ю.І. Соціальна комунікація для педагогів – Івано-Франківськ, 2007. – 368 с.
11. Розвиток комуникативних здібностей державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування : навч.-метод. посіб. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Упр. орг. фундамент. та приклад. дослідж., Дніпропетр. регіон. ін-т держ. упр.; [І. М. Плотницька та ін.] – К.: НАДУ, 2010. – 43 с.
12. Старшина І.А. Общение как деятельность // Общение и культура личности: сборник статей / Отв. ред. Э.В. Бурмакин. – Томск: Издательство Томского ун-та, 1984. – 176 с.
13. Садовская В.С. Основы коммуникативной культуры / В. С. Садовская, В. А. Ремизов – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2011. – 206 с.
14. Сарновська С.О. Сучасна соціальна комуникативна культура (філософсько-методологічний аналіз) : Автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. філос. наук. 09.00.03. / Ін-т філософії ім. Г.С.Сковороди НАН України. – К., 2000. – 18 с.
15. Трежер Д. 5 способів слухати краще [Електронний ресурс] // TED Conferences, LLC. – 2011. – Режим доступу до ресурсу: https://www.ted.com/talks/julian_treasure_5_ways_to_listen_better?language=ru.
16. Туркот, Т. І. Педагогіка вищої школи: навч. посібник – К.: Кондор, 2011. – 628 с.
17. Філоненко М. М. Психологія спілкування. Підручник. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 224 с.

Елена Пищик

Коммуникативная культура как компонент педагогической культуры преподавателя

В статье раскрыты составляющие и показатели коммуникативной культуры преподавателя как главного аспекта педагогического общения.

Ключевые слова: коммуникативная культура, педагогическая культура, общение, педагогическая коммуникация, педагогическое общение, коммуникативная культура педагога.

Pishchik Elena

Communicative culture as a component of pedagogical culture of the teacher

The article describes the components and indicators of the communicative culture of the teacher as the main aspect of pedagogical communication.

Keywords: communicative culture, communication, pedagogical communication, pedagogical communication, communicative culture of a teacher.